

„Kedves és tisztelt barátom”
Hermann Hesse és Thomas Mann
levelezése

A levélírásnak, különösen az irodalmi korrespondálásnak a XX. század első felében egészen más szerepe és jelentősége volt, mint ma – ha manapság létezik még egyáltalán ez az irodalmi érintkezési forma. Az elektronikus médiumok – a rádió, a televízió, a telefon és manapság az internet és az e-mail – felgyorsult és globalizálódó, egyre inkább eltömegesedő és embertelenebbé váló világunkban teljesen kiszorítják vagy mechanikussá silányítják az egymástól távol élők hagyományos írásos érintkezési formáját. Írók, költők, tudósok levelezése többnyire annak tudatában születik, hogy előbb-utóbb a nyilvánosság elé kerül. Ezért a személyes jellegű közléseken túl különösen nagy jelentőségű az ilyen, két szerző között sokszor egy egész életen át folytatott levelezés az egyes életművek, életviszonyok, társadalom-, politika-, kor- és eszmetörténet szempontjából. A levelek alapján körvonalazódik egy korszak, esetünkben a XX. század első felének, az első és a második világháborúnak, köztes időszakának, a weimari köztársaságnak a története két, különböző helyszínekről tudósító, különböző családi és társadalmi háttérrel rendelkező német író szemszögéből.

Thomas Mann az északnémet Lübeck szülötte. Egy pusztulófélben lévő nagypolgárság sarja, melynek bukását már első, nagyszabású munkájában, a *Budenbrook ház, egy család alkonya* (1901) című regényében feldolgozza.

Hesse a délnémet, protestáns-pietista, szigorú, erkölcsiségű Calw szülötte, aki Mannhoz hasonlóan kitaszítottnak érzi magát mind családi, mind pedig társadalmi környezetéből: Hesse nem fejezi be középiskolai tanulmányait, Mann pedig kétszer megbukik a gimnáziumban – mindketten kirekesztettek, mindketten írónak készülnek, és mindketten bizonyítani akarnak. Művészi pályájuk a XIX. század végén kezdődik, és valamivel tovább tart, mint a XX. század dereka. Mann a weimari klasszicizmus, a fontanei realizmus és a hauptmanni naturalizmus, valamint a fin de siècle hagyományait követve robban be kora „modern” irodalmi életébe. Hesse a sváb pietizmus, a klasszika és főleg a romantika, illetve a távol-keleti kultúrák nyomdokában haladva jut el oda, ahol élete és művészete találkozik Mannéval. A két író emberi habitusa is végtelenül különbözik egymástól. Mann aktívabb, politikusabb, nagyvilági életet élő, az irodalmi közéletben részt vevő ember, Hesse visszafogottabb, látszólag passzívabb és mindenképpen aszketikusabb. Hesse 1912 óta haláláig, 1962-ig Svájcban él, mindkét világháborút itt éli át. Mann életútja „kalandosabb”, a náci

Németországból végül is az Egyesült Államokba emigrál, és csak 1947-ben tér vissza Európába egy előadó körútra, majd 1952-ben visszatelepül az öreg kontinensre, és a svájci Erlenbachban, majd 1954-től Kilchbergben él 1955-ben bekövetkezett haláláig.

Amikor Hesse 1903-ban első méltatását írja Mann *Trisztán* című novelláskötetéről, a két író személyesen még nem ismeri egymást. Nem tudjuk, hogy a Münchenben élő Mann olvasta-e ezt a *Neue Zürcher Zeitungban* megjelent recenziót a *Peter Camenzind* című regény fiatal írójának tollából, amikor négy hónappal ez után, 1904 áprilisában Samuel Fischer meghívja két reményteli, ifjú szerzőjét egy müncheni szállodába. Ettől kezdve a két író személyes kapcsolata, illetve levelezése ha nem töretlen is teljesen, folytonosnak mondható. Viszonyuk eleinte kimértebb, majd különbözőségük ellenére is igazi barátság alakul ki közöttük. A harmincas évektől Mannék többször is meglátogatják Hesséiket Montagnolában, együtt töltenek téli heteket St. Moritzban, sőt 1954-ben a két házaspár néhány hétig ugyanabban a szállodában lakik Sils Mariában, Friedrich Nietzsche engadini városában.

A harmincas évek közepéig mindkét szerző kiadója a Samuel Fischer Verlag, melyet a tulajdonos 1934-ben bekövetkezett halála után veje, Bermann Fischer vesz át. Csodáival határos mó-

don, és a kiadó szerkesztője, Peter Suhrkamp ügyes tárgyalásainak köszönhetően a náci Németország kétszáz ezer birodalmi márka kártérítést fizet a kiadónak, és engedélyezi, hogy Bermann Fischer teljes könyvkészletével (mintegy 780 000 kötetrel) együtt elhagyja az országot. A nemkívánatos szerzőket is magával viheti, Hessét azonban nem, mert bár Hesse írásai is egyre nemkívánatosabbak lesznek a birodalomban, nem tiltják be, igaz, egy idő után nem engedélyezik utánnyomásukat, sőt Hesse honoráriumát zárolják is németországi számláin. Thomas Mann továbbra is a Fischer Verlag szerzője marad – és *Doktor Faustus* című regénye is a stockholmi Bermann Fischer Verlagnál jelenik meg 1947-ben.

Az életműben a különbözőségek ellenére feltűnőek a tematikus hasonlóságok. Elegendő csupán a két utolsó nagy regényre utalnunk: az 1943-ban a svájci Fretz & Wasmuth Verlagnál megjelent *Az üveggyöngyjátékra*, illetve a *Doktor Faustusra*. Mindkét szerző egy évtizeden át dolgozott regényén, mindkét mű egy korszak lezárását jelenti, és mindkettőben kiemelkedő szerepet játszik a zene. Csakhogy amíg Mann művében a modern Faustalak démonisága a zene és a zenének a német kultúrában betöltött szerepe nélkül elképzelhetetlen, addig Hesse utópisztikus regényében – mint többi írásában is – a zene a keresett egységet és a harmóniát képviseli.

Hesse hozzávetőlegesen harmincöt ezer levelet írt. Válaszolt minden levélírójának: nagyszámú iskolás és fiatal rajongóinak, csüggedt és lelkes ifjaknak, akik tanácsért fordultak hozzá, és rendszeresen levelezett kiadóival, költőtársaival, kora szellemi nagyságaival, mint például Thomas Mann-nal, Carl Gustav Junggal vagy Kerényi Károllyal.

Hesse és Mann levelezéséből először 1968-ban jelent meg egy válogatás Anni Carlsson szerkesztésében. A harmadik kiadás már az elkallódott és időközben előkerült levelekkel kibővítvé 1975-ben, Thomas Mann századik születésnapjára láthatott napvilágot. Volker Michels, a nemzetközi Hesse-kutatás egyik legnevesebb képviselője szerint a közreadott Hesse–Mann-levelezésből még mindig hiányzik tizenhárom levél, melynek felderítése ugyancsak a sokkötetes Hesse-levelezés kiadójára, Volker Michelsre hárul, aki 2001 és 2005 között húsz terjedelmes kötetben tette közzé a Suhrkamp Verlag gondozásában Hermann Hesse szépirodalmi, esszéista, kritikai, publicisztikai és politikai írásainak eddig legátfogóbb, kritikai igényű kiadását.

Kötetünket a részletek pontosabb tájékoztatása céljából több mint négyszázötven jegyzet és magyarázat egészíti ki.